

بایسته‌های آموزش ضابطان عام دادگستری در تحصیل ادله اثبات جرم با تأکید بر قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲^۱

عمران شعبانلی^۲

دکتر محمد سهرابی^۳

دکتر لطفعلی بختیاری^۴

دکتر مهدی مقیمی^۵

چکیده

تحقیق حاضر، به منظور بررسی ضرورت‌های آموزش ضابطین دادگستری در تحصیل ادله اثبات جرم در فرایند تحقیقات پلیسی، با نگرش به تحولات تقنینی به ویژه قانون جدید آیین دادرسی کیفری انجام گرفته و پرسش اصلی تحقیق این است که آموزش ضابطان دادگستری چه تاثیری بر اعتبار بخشی و مشروعیت ادله تحصیلی توسط ضابطان دادگستری دارد. رویکرد کلی این پژوهش کیفی و از نظر روش تحقیق توصیفی که از طریق بررسی قوانین و آیین نامه‌ها و مستندات علمی انجام شده است. یافته‌های این تحقیق بیانگر این حقیقت است که چنانچه آموزش‌های حقوقی ضابطان دادگستری از قابلیت ایجاد مهارت در ضابطان عام دادگستری برخوردار باشد، اقدامات و ادله تحصیلی ناشی از تحقیقات پلیسی، در نتیجه‌گیری هرچه مطلوب دادرسان تاثیر قابل توجهی خواهد داشت. همچنین با توجه به تحولات سیاست

۱ مقاله از رساله دکتری رشته جرم‌یابی با عنوان «چالسه‌های تحصیل دلیل در جرایم علیه امنیت» دانشگاه علوم انتظامی امین استخراج شده است

۲ دانشجوی دکتری جرم‌یابی دانشگاه علوم انتظامی امین

۳ دانشیار دانشگاه علوم انتظامی امین (نویسنده مسئول)

۴ دانشیار دانشگاه علوم انتظامی امین

۵ استادیار دانشگاه علوم انتظامی امین

تقنینی و اعتبار بخشی به گزارش ضابطان دادگستری در حد اماره قانونی، در صورتی که گزارش بر خلاف اوضاع و احوال و قرائن مسلم قضیه نباشد و با رعایت ضوابط و مقررات قانونی (از جمله رعایت اصل مشروعیت تحصیل دلیل) تنظیم شده باشد ادله تحصیلی برای مقام قضایی معتبر خواهد بود و در صورت عدم پذیرش، بایستی دلیل عدم استناد و جهات رد ادله تحصیلی توسط ضابطان، با ذکر مستندات قید شود.

واژگان کلیدی: ادله کیفری، آموزش ضابطان، تحصیل دلیل، اثبات جرم، اماره

مقدمه

اقدامات ضابط دادگستری را برای کشف جرم و یا به تعبیری حقیقت واقعه که در اصطلاحات حقوقی «تحقیقات پلیسی» نامیده می شود، می توان در یک کلام به تلاش آنان در تحصیل دلیل خلاصه کرد. علم و یقین قاضی یا اعتقاد باطنی او به ارتکاب جرم نیز بستگی تام به میزان اعتبار و قدرت اثباتی همین دلیل دارد. (آشوری؛ ۱۳۸۶)

در حال حاضر با توجه به تحولات تقنینی در حوزه مورد تحقیق و اختصاص بخش پنجم از کتاب اول قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ (مواد ۱۶۰ تا ۲۱۳) به ادله اثبات دعاوی کیفری و صرحت و شفافیت قانونی در این بخش و به ویژه ارائه تعریف متقن از علم قاضی در ماده ۲۱۱ قانون مذکور و تبصره آن که مقرر می دارد: «گزارش ضابطین، معاینه محل، تحقیقات محلی و... که نوعا علم آور باشند می تواند موجب علم قاضی قرار گیرد...» اهمیت اقدامات ضابطین در تحصیل ادله اثبات جرایم بر هیچ کس پوشیده نیست.

از طرفی تحولات شگرف قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ نسبت به قوانین سابق و ضابطه مندی بیشتر در حوزه اقدامات تعقیبی و تحقیقی پلیس در این قانون و توجه بیش از پیش قانون گذار به حقوق شهروندی، پیش بینی مسئولیت کیفری برای ضابطین در صورت تخلف از مقررات این قانون (ماده ۷ و ۱۶ مورد در ماده ۶۳) که برخی از تخلفات احتمالی مقرر در این باب نیز در حوزه تحصیل ادله برای کشف و اثبات جرم متصور است. به نظر

می‌رسد به همین دلیل مقنن به‌طور ویژه به آموزش ضابطان دادگستری پرداخته و در تبصره ماده ۳۰ ق. آ. د. ک ۱۳۹۴ دادستان را به برگزاری دوره‌های آموزشی مستمر برای ضابطین به‌منظور کسب مهارت‌های لازم و ایفای وظایف قانونی مکلف کرده است.

ضابطان در نظام عدالت کیفری، وظیفه‌ای همانند وظیفه یک مأمور تحقیق را به عهده دارند. این وظیفه در اصل همان ارائه مقدماتی دلایل در فرایند اجرای عدالت کیفری است، که یک عامل سرنوشت‌ساز و مهم می‌باشد. لذا انتظار می‌رود مأمورین ضابط افرادی حرفه‌ای باشند چرا که اتخاذ تصمیم از سوی مرجع قضایی تا حد بسیاری بستگی به تحقیقات اولیه دارد. اگر دلایل از تحقیقات حاصل نشده و یا کافی نباشد بسیاری از پرونده‌های جنایی منتج به صدور منع تعقیب برای مجرمین خواهد شد و در جامعه این برداشت حاکم خواهد شد که عدالت کافی در فرایند دادرسی وجود ندارد. به‌منظور گریز از این مورد تلاش برای ارتقاء سطح حرفه‌ای گزارش ضابطان جنبه حیاتی دارد.

بنابراین مسئله اصلی پژوهش، پاسخ به این سوال است که با توجه به تحولات تقنینی صورت گرفته در حوزه ادله اثبات دعاوی کیفری، آموزش مهارت‌های حقوقی به چه میزان در استناد پذیری و مقبولیت گزارشات و ادله تحصیلی ضابطان تاثیر گذار خواهد بود

مفاهیم و مبانی تحقیق

دلیل در امور کیفری

دلیل در آیین دادرسی کیفری ترسیم‌کننده مسیری است که مراحل مختلف دادرسی کیفری را از لحظه کشف جرم تا صدور حکم به هم پیوند می‌دهد و در این مسیر، ادله برای "اثبات جرم" یا "نفی اتهام" مورد استناد قرار می‌گیرند. (تدین؛ ۱۳۸۸)

هر شیوه‌ای که اثبات وجود و یا عدم وجودی که فعل ارتكابی یا درستی یا نادرستی یک قضیه را اجازه می‌دهد. (Andrews, John & Michael Hirst, ۱۹۸۷, p) ۲۹۳

دلیل عبارت از امری است که اصحاب دعوا برای اثبات یا دفاع از دعوا به آن استناد می‌نمایند. (م.۱۹۴ق.آ.د.م)^۱

در امور کیفری دلیل عبارت از هر گونه وسیله‌ای است که وجود یا عدم امری و یا صحت و سقم ادعایی را اثبات کند» و یا «دلیل عبارت از هر وسیله قانونی است که مقامات قضای را در کشف حقیقت و حصول اقناع وجدانی و اتخاذ تصمیم عادلانه یاری بخشد. (آخوندی؛ ۲۰۱، ۱۳۸۶)

دلیل مجموعه قواعد قابل اجرا برای احراز یک جرم در ارتباط با وقایع بیرونی و یا رفتار شخص مورد تعقیب است. (گلدوزیان، ۱۳۸۴، ص ۱۸)
دلیل در امور کیفری به دو منظور اساسی به کار می‌رود:

نخست اینکه بتواند فعل یا ترک فعلی که از لحاظ قانونی جرم شناخته می‌شود را اثبات نماید. (اثبات جرم)؛ دوم این که، فعل یا ترک فعل مجرمانه را به متهم منتسب نماید (انتساب جرم). البته به نحوی که انتساب کاشف از یقین واقعی برای دادرس باشد. (موجب اقناع وجدانی دادرس شود).

بنابراین منظور از دلیل کیفری در این پژوهش عبارت است از: «هر وسیله و یا شیوه قانونی که برای اثبات جرم و انتساب آن به متهم یا نفی اتهام و به منظور کشف حقیقت مورد استفاده قرار گیرد.»

کشف و اثبات جرم

کشف جرم

به اقداماتی گفته می‌شود که مقامات قضایی و ضابطین دادگستری برای احراز وقوع جرم انجام می‌دهند؛ مانند: تفتیش اشخاص و اماکن و اشیاء، تحقیقات محلی، معاینه محلی، جمع‌آوری دلایل و امارات جرم و... (اسدزاده بنایی و فلاحی؛ ۱۳۹۵، ۲۹)

۱- این تعریف از این نظر که ادله قابل استناد توسط قاضی را پوشش نمی‌دهد قابل ایراد است.

منظور از کشف جرم در این پژوهش عبارت است از اقدامات قانونی و مشروعی است که ضابطان دادگستری، پس از اطلاع از وقوع جرم، برای حفظ و تحصیل آثار و ادله مربوط به جرم به نحوی انجام می‌دهند که منتج به تحقیقات پلیسی و قضایی گردد و در فرایند دادرسی از جهت اثبات یا نفی اتهام از قابلیت استناد برخوردار باشند.

اثبات جرم

اثبات در لغت: به معنای ثابت کردن، پابرجا کردن، قراردادن آمده است. (دهخدا) در این پژوهش منظور از اثبات جرم؛ فرایندی است که طی آن ضابطان دادگستری، با توجه به معیارهای قانونی و تحت نظارت مقامات قضایی، نسبت به اثبات عناصر تشکیل دهنده جرم و اوضاع و احوال ضروری جهت تحقق آن اقدام می‌نمایند.

اماره

قانون‌گذاران کیفری تعریفی از اماره به جامعیت و وضوح امور مدنی ارائه نکرده‌اند. لذا در ماده ۳۱۸ قانون آیین دادرسی کیفری ادله اثبات را به قانون مجازات اسلامی ارجاع نموده و در ماده ۱۶۰ قانون مجازات اسلامی نیز صریحاً به اماره اشاره نشده و در قالب علم قاضی به لحاظ اینکه طبق ماده ۲۱۱ آن قانون؛ قرائن و امارات منبع اصلی علم قاضی می‌باشد لحاظ کرده است لذا با استنباط از امور مدنی اماره عبارت است از اوضاع و احوالی که به حکم قانون یا در نظر قاضی، دلیل بر امری شناخته می‌شود با توجه به این تعریف از اماره باید گفت که اماره امر معلومی است که در خارج به وسیله آن امر مجهولی که مورد ادعای ثالث است، ثابت می‌شود لذا اموری که به وسیله امارات اثبات می‌گردند معتبر شناخته شده است زیرا امارات کاشف از واقع هستند در حقیقت با توجه به معنای لغوی؛ امارات ادله تکمیلی می‌باشند که در عالم خارج وجود دارند و علامت یا نشانه وجود حقی برای صاحب آن به شماره می‌رود (شمس؛ ۱۳۸۵)

مفهوم لغوی و اصطلاحی ضابط

درباره مفهوم ضابط، لغت دانان معانی گوناگونی ذکر کرده اند از جمله در فرهنگ جامع به معنای پلیس، پاسبان، اداره شهربانی ذکر شده است. (سیاح)

ضابط در لغت به معنای فراهم آورنده، نگاهدارنده، نگاهدارنده چیزی آمده است. (دهخدا)

ضابط کسی است که اختیارات زیادی در ابعاد مختلف اعم از امور جزایی و مالی دارد و حافظ امنیت و رفاه و نظم محل خدمت خود می باشد (رضوی ۱۳۸۰، ۲۶)

ماده ۲۸ق. آ. د. ک ۱۳۹۲ در تعریف ضابطان دادگستری مقرر می دارد: مامورانی هستند که تحت نظارت و تعلیمات دادستان..... به موجب قانون اقدام می کنند.

آموزش ضابطان دادگستری

تاثیر آموزش صحیح قوانین و مقررات و به کارگیری آموزش ها توسط ضابطان دادگستری بر فرایند دادرسی کیفری امری مبرهن است. در حقیقت ضابطان باید با فراگیری مهارت های نظری و عملی در انجام وظایف قانونی از چنان شایستگی برخوردار باشند که اقدامات آنان مورد اعتماد صاحب منصبان قضا واصحاب دعوی باشد. اهمیت مهارت محوری در اقدامات ضابطان در حوزه تحصیل دلایل اثبات جرم که در سرنوشت پرونده کیفری تاثیر شایانی دارد، دو چندان است. از آنجا که در تحصیل دلیل کیفری، بر مشروعیت دلیل و همچنین مشروعیت شیوه تحصیل دلیل تاکید شده است. و در جمع آوری آثار، ادله وشواهد مربوط به جرم، اگر ضوابط قانونی رعایت نشده باشد نه تنها این ادله معتبر نخواهد بود بلکه در برخی از موارد می تواند موجبات تحقق ضمانت اجرای کیفری برای ضابطان را نیز به همراه داشته باشد. بنابراین نیروی انتظامی باید آموزش های حقوقی موثر و کاربردی را در سرلوحه کار خود قرار دهد زیرا غفلت از آموزش منابع انسانی علاوه بر بی اعتباری تحقیقات انجام شده، می تواند سلب اعتماد از نظام عدالت کیفری را نیز همراه داشته باشد.

یکی از نوآوری‌های قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۴، ماده ۳۰ این قانون است که احراز عنوان ضابط دادگستری، علاوه بر وثاقت و مورد اعتماد بودن منوط به فراگیری مهارت‌های لازم با گذراندن دوره‌های آموزشی زیر نظر مرجع قضایی و تحصیل کارت ویژه ضابطان دادگستری است. و نکته قابل تامل در این ماده، بی اعتباری تحقیقات و اقدامات صورت گرفته از سوی اشخاص فاقد این کارت می‌باشد. در حقیقت قانون‌گذار بطلان ادله به دلیل عدم صلاحیت کارگزاران نظام عدالت کیفری را مورد حکم قرار داده است.

اهمیت آموزش ضابطان دادگستری در حوزه ادله اثبات جرم را باید در مفاد «آیین نامه اجرایی احراز عنوان ضابط دادگستری ۱۳۹۴/۶/۳۱» جستجو کرد، بند ۷ ماده ۶ آیین نامه مذکور «شناخت ادله اثباتی جرم و آثار آن» را از توانایی‌های مورد انتظار از دانش‌آموختگان دوره‌های آموزشی محسوب نموده است.^۱

-
- ۱- ماده ۵- معاونت منابع انسانی قوه قضائیه دوره‌های آموزش ضابطان دادگستری را با لحاظ اهداف ذیل طراحی می‌نماید:
- ۱- ارتقاء دانش حقوقی
  - ۲- توانمند سازی و افزایش مهارت شغلی.
  - ۳- کمک به افزایش سطح کیفی مرحله کشف جرم در نظام دادرسی کیفری
  - ۴- کمک به سرعت و دقت در رسیدگی‌های کیفری .
  - ۵- آموزش مهارت‌های رفتاری از قبیل رعایت حقوق شهروندی و کرامت انسانی اشخاص .
  - ۶- آموزش سامانه مدیریت پرونده قضایی (سمپ) در زمینه ورود اطلاعات و مکاتبات مکانیزه با مراجع قضایی.
- ماده ۶- از طریق دوره‌های آموزشی مربوط، دانش‌آموختگان باید به توانایی‌های لازم از جمله موارد زیر نائل گردند:
- ۱- شناخت موضوعات مهم و اساسی حقوق کیفری ماهوی .
  - ۲- شناخت موضوعات مربوط به صلاحیت و تشکیلات سازمان‌های کیفری .
  - ۳- توانایی تشخیص نحوه تفکیک جرایم مشهود از غیر مشهود .
  - ۴- تشخیص نوع وظایف و اختیارات آنها در جرایم مشهود و غیر مشهود .
  - ۵- توانایی تشخیص مسئولیت‌های کیفری و مدنی ناشی از اعمال زیان بار ضابطان .
  - ۶- توانایی و شناخت لازم جهت همکاری و تعاون با سایر مراجع قضائی در امور کیفری .
  - ۷- شناخت ادله اثباتی جرم و آثار آن .

ارزش اثباتی گزارش‌های ضابطان دادگستری

مامورین نیروی انتظامی در مقام ضابط دادگستری به عنوان بازوی اجرایی دستگاه عدالت کیفری نقش اساسی در فرایند کیفری ایفا نمایند. این نقش زمانی نمایان می‌شود که دادرسی کیفری با توجه به گزارش‌های دریافت شده توسط این دسته از ضابطان به صدور رأی مبادرت می‌نماید، معیار سنجش گزارش مأمورین نیروی انتظامی در مقام ضابط دادگستری در قانون آیین دادرسی کیفری ۷۸ «شخصی» و به تأیید مقام قضایی منوط شده بود.^۱ در حقیقت ملاک اعتبار ارزش گزارشات وادله ارائه شده توسط ضابطان منحصر به نظر و برداشت شخصی مقام قضایی واگذار شده بود و مقام قضایی در پذیرش و یا عدم پذیرش ادله تحصیلی توسط ضابطان بدون نیاز به هیچ مدلولی مختار بود که این امر با شان ضابطان دادگستری مغایرت داشت. اما در قانون آیین دادرسی کیفری جدید ارزش اثباتی گزارش این ضابطان تا حد «اماره قانونی» ارتقا یافته و معتبر است. مگر آنکه خلاف آن ثابت شود.

تبصره تعیین مواد درسی و سرفصل‌های آموزشی به عهده معاونت منابع انسانی قوه قضاییه می‌باشد .

ماده ۸- دادستان مکلف است به طور مستمر دوره‌های آموزش حین خدمت را جهت کسب مهارت‌های لازم و ایفاء وظایف قانونی برای ضابطان دادگستری برگزار نماید . دادستان می‌تواند دوره‌های آموزشی ضابطان را به معاونت منابع انسانی قوه قضاییه واگذار نماید .

ماده ۱۰- معاونت منابع انسانی قوه قضاییه می‌تواند برای کسانی که به معرفی دادستان، به صورت حضوری و یا مجازی در برنامه آموزشی ضابطان شرکت و در آزمون مربوط نمره قبولی کسب نمایند، گواهی گذراندن دوره آموزش و قبولی در آزمون صادر نماید .

ماده ۱۱- مرجع آموزش ضابطان دادگستری می‌تواند به کسانی که در برنامه آموزشی ضابطان شرکت کنند ولی نمره قبولی کسب ننمایند، دو ماه مهلت دهد تا خود را برای آزمون مجدد آماده کنند و در صورت قبولی، گواهی گذراندن دوره آموزشی و قبولی در آزمون صادر نماید و در صورت عدم قبولی باید به دستگاه متبوع آنان اعلام گردد یا از ضابط بودن آنان صرف نظر شود و یا حداقل پس از یکسال در صورت احراز آمادگی جهت آزمون (سوم) معرفی شوند .

ماده ۱۲- صدور کارت ویژه ضابط دادگستری منوط به دریافت گواهینامه گذراندن دوره آموزشی و تأیید دادستان خواهد بود .

۱- تبصره ماده ۱۵ ق.آ.د.ک ۱۳۷۸ : گزارش ضابطان در صورتی معتبر است که موثق و مورد اعتماد قاضی باشند.

بنابراین مقام قضایی در صورت برخورد با گزارش ضابطان دادگستری در صورت عدم قبول باید دلایل عدم مقبولیت و عدم پدیدیرش گزارش را ذکر نماید.^۱

البته پاره‌ای از گزارش‌های ضابطان را باید فراتر از اظهار نظرهای معمولی و عادی محسوب نمود؛ زیرا این اظهارنظرها جنبه تخصصی دارد و در حقیقت نوعی نظریه کارشناسی محسوب می‌شوند. از جمله گزارش‌ها و اظهارنظرها می‌توان به گزارش تخصصی و فنی افسران راهنمایی و رانندگی در خصوص تصادفات، گزارش آزمایشگاه‌های جنایی پلیس، گزارش افسران متخصص در خصوص نوع اسلحه و گلوله، گزارش متخصص انگشت‌نگاری و تشخیص هویت اشاره نمود. شورای عالی قضایی نیز طی بخشنامه شماره ۱/۵۶۳۱۳ مورخ ۱۳۶۳/۱۲/۶ به دادگاه‌های کیفری سراسر کشور ابلاغ نموده بود: «هر چند در برخی از جرایم، طریق اثبات دعوا در قانون ذکر شده، لیکن چون این امر از باب طریقت و حصول علم برای قاضی است و قاضی برای حصول قطع و یقین از هیچ نوع تحقیقی که علم را تحصیل کند منع نگردیده است، مقتضی است در رسیدگی‌ها، استفاده از طریق علمی کشف جرم را مورد غفلت قرار ندهند و از وسایلی که دانش بشری در این زمینه فراهم نموده است، استفاده نمایند. (گلدوزیان ۱۳۷۴، ۱۴۱).

به‌طور کلی ارزش و اعتبار گزارش وادله تحصیلی ضابطان از سه منظر زیر قابل بررسی است:

ارزش ماهوی

ارزش قضایی گزارش ضابطان بر این است که برخلاف اوضاع و احوال و قرائن مسلم قضیه نبوده و... به استناد بند اول ماده ۳۶ ق.آ.د.ک (۱۳۹۲) گزارش ضابطان در صورتی معتبر است که برخلاف اوضاع و احوال و قرائن مسلم قضیه نباشد. این بند براین مبنا استوار است که گزارش ضابطان باید از ویژگی "جامعیت و مانعیت" برخوردار باشد به

۱- البته با توجه به نوپا بودن قانون برخی از مقامات قضایی کماکان به شیوه قبل برخورد می‌نمایند، بنابراین تحول در رویکرد چگونگی تنظیم گزارشات در جهت تلاش برای ایجاد تغییر در رویه قضایی اجتناب‌ناپذیر است. ومبرهن است که این امر محقق نخواهد شد مگر از رهاورد ارتقاء دانش و مهارت حقوقی ضابطان دادگستری

عبارت دیگر کاملاً وفق جزئیات حادثه باشد و هیچ موضوعی که به هر نحوی در کشف جرم و اسناد رفتار ارتكابی به مجرم موثر است از قلم نیفتاده باشد و همچنین هیچ گونه اظهار نظر شخصی مضاف بر واقعیت و جزئیات حادثه در گزارش درج نشود. و گرنه فاقد اعتبار خواهد بود.^۱

ارزش شکلی:

الف) براساس ضوابط و مقررات قانونی تهیه و تنظیم شده باشد.^۲ منظور مقنن از ضوابط و مقررات قانونی مشخص نیست واز عبارات کلی استفاده شده است که همین موضوع برای برداشت‌های شخصی و سلیقه‌ای کفایت می‌کند. لیکن به نظر می‌رسد مقصود مقنن رعایت اصول و معیارهای حاکم بر تحقیقات و سایر امور مربوط به ضابطیت در تحصیل ادله و گزارش آن به مقام قضایی است. که از بارزترین این قواعد می‌توان به مشروعیت دلیل و مشروعیت تحصیل دلیل اشاره نمود.

به عنوان نمونه چنانچه در نتیجه تحقیق و تفتیش پلیسی، بدون رعایت ضوابط و مقررات مربوط به بازرسی، دلایل و یا اطلاعات مربوط به جرمی کشف شود به دلیل عدم رعایت ضوابط و مقررات قانونی در تحصیل دلیل، (مشروع نبودن روش تحصیل دلیل) ادله تحصیلی فاقد اعتبار تلقی خواهد شد.^۳

۱- ماده ۳۶ ق.آ.د.ک ۱۳۹۴: گزارش ضابطان در صورتی معتبر است که بر خلاف اوضاع و احوال و قرائن مسلم قضیه نباشد و بر اساس ضوابط و مقررات قانونی تهیه و تنظیم شود.

۲- بند اخیر ماده ۳۶ ق.آ.د.ک ۱۳۹۴

۳- برای روشن شدن مطلب به یک مورد از آراء صادره در ارتباط با موضوع مورد بحث اشاره می‌شود: در خصوص اتهام آقایان... فرزند... و... فرزند... دایر بر مشارکت در نگهداری نیم لیتر مشروبات الکلی، موضوع گزارش ماموران انتظامی پاسگاه... که متهمان حوالی ساعت سه بامداد در خودروی پژو پارس خواب بوده اند و ماموران آنان را بیدار کرده و خودروی آنان را تفتیش کرده و دو بطری مشکوک به مشروبات الکلی یافته... نظر به اصل ۲۲ قانون اساسی حیثیت و مال اشخاص از تعرض مصون است مگر... نظر به اینکه مستند به ماده ۴۵ ق.آ.د.ک جرایم مشهود مشخص و شمرده شده که وضعیت متهمان با هیچ یک از بندهای این ماده تطابق نداشته و در فرض وقوع جرم، جرم مشهود محسوب نمی‌شود، نظر به اینکه به موجب ماده ۴۴ این قانون در جرایم غیر مشهود ضابطان

ب) تهیه کننده گزارش عنوان ضابط را احراز کرده و کارت داشته باشد^۱.

ج) ارزش قضایی گزارش ضابطان به شرط تأیید قاضی^۲.

د) ارزش قضایی گزارش ضابطان به اماره بودن آن^۳.

با توجه به اینکه هدف از این نوشتار تبیین ضرورت‌های آموزشی ضابطان عام دادگستری در حوزه مورد تحقیق است، بررسی سیر تحولات تاریخی ارزش اثباتی ادله تحصیلی ضابطان، خارج از مجال و حوصله تحقیق حاضر است. و به همین دلیل از فحص و

دادگستری به محض اطلاع از وقوع جرم، باید مراتب رابه دادستان اعلام کرده و کسب تکلیف نمایند که پرونده حکایتی از عمل به این تکلیف ندارد...، نظر به اینکه به موجب ماده ۵۵ همین قانون بازرسی اشیاء و اشخاص در جرایم غیر مشهود با اجازه موردی مقام قضایی است و ماموران انتظامی حق بازرسی و تفتیش خودروی متهمان را نداشته اند، نظر به اینکه به موجب ماده ۴ این قانون اصل، برائت است...، نظر به اینکه به موجب بند ۱ ماده واحده قانون احترام به آزادی‌های مشروع و... کشف جرایم باید مبتنی بر رعایت قوانین... نیز مطابق بند ۸ همین قانون بازرسی ها ... باید براساس مقررات قانونی صورت بگیرد، بنابراین ناظر بر جمع مراتب مذکور صرف نظر از اینکه دو بطنی مورد بحث مشروب بوده یاخیر چون تعقیب متهمان به شرحی که گذشت خلاف قانون صورت گرفته، آنان در پناه "اصل برائت" و "قاعده درا" به موجب ماده ۴ ق.آ.د.ک و ماده ۱۲۰ ق.م.ا.۱۳۹۲ بی گناه فرض شده و به موجب ماده ۲۶۵ ق.آ.د.ک قرار منع تعقیب آنان صادر و اعلام می گردد. (دادنامه شماره ۱۰۲۸۴/۱۳۹۵/۹۹۷۲۵۳۱۱۰۳۵۰ شعبه دادگاه عمومی بخش ... استان قم)

۱- ماده ۳۰ ق.آ.د.ک ۱۳۹۴: احراز عنوان ضابط دادگستری، علاوه بر وثاقت و مورد اعتماد بودن منوط به فراگیری مهارت‌های لازم با گذراندن دوره‌های آموزشی زیر نظر مرجع قضایی مربوط و تحصیل کارت ویژه ضابطان دادگستری است. تحقیقات و اقدامات صورت گرفته از سوی اشخاص فاقد این کارت، ممنوع و از نظر قانونی بدون اعتبار است.

۲- تبصره ماده ۱۵ آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۷۸ اشعار می‌دارد: «گزارش ضابطین در صورتی معتبر است که موثق و مورد اعتماد قاضی باشند.»

۳- ماده ۴۳ ق.آ.د.ک ۱۳۷۸: در غیر موارد منافی عفت دادرسان و قضات تحقیق می‌توانند اجرای تفتیش یا... یا جمع‌آوری اطلاعات و دلایل جرم ویا... به ضابطین ارجاع کنند این اقدامات ارزش اماره قضایی دارد.

بررسی بند ج و د که از مفاد قوانین منسوخ هستند و در رسیدگی هایی قضایی مناط اعتبار نخواهند بود پرهیز می شود.

نتیجه گیری

۱- مستفاد از روح حاکم بر قانون آیین دادرسی کیفری، ادله تحصیلی و به عبارت دیگر گزارش ضابطان زمانی معتبر است و وجاهت قانونی خواهد داشت که توسط افرادی تهیه و تنظیم شود که عنوان ضابطیت را احراز کرده باشند که احراز این عنوان منوط به شرایط زیر است:

(الف) دارای شرط وثاقت و مورد اعتماد بودن باشند؛

(ب) مهارت های لازم را با گذراندن دوره های آموزشی زیر نظر مرجع قضایی مربوط بدست آورده باشند؛

(ج) موفق به تحصیل کارت ویژه ضابطان باشند.

بنابراین، این مقرر قانونی فرصت و محمل مناسبی برای ارائه آموزش های تخصصی - البته آموزش مستقیم - به ضابطان عام دادگستری توسط مقامات محترم قضایی است، که این بستر دستاورد هایی به شرح زیر به همراه خواهد داشت:

- ارتقاء دانش حقوقی ضابطان و در نتیجه اعتبار یافتن اقدامات و تحقیقات آنان در محاکم که تاثیر بسزایی در تحقق دادرسی منصفانه خواهد داشت.

- ارتباط و تعامل دوسویه بین دستگاه قضایی و سازمان ضابطان عام دادگستری و در نتیجه آشنایی مقامات قضایی با برخی از چالش ها و محدودیت های اجرایی ضابطان - آشنایی ضابطان با رویه قضایی در حوزه های مختلف کیفری و تنظیم برنامه های عملیاتی بر مبنای قانون موضوعه و رویه قضایی موجود.

۲- مستند به ماده ۳۶ ق.آ.د.ک ۱۳۹۴ گزارشات و دلایل و اطلاعات جمع آوری شده توسط ضابطان دادگستری در حد اماره قانونی است و مقام قضایی برای عدم پذیرش این ادله می بایست جهات عدم پذیرش ورد گزارش (خلاف اوضاع و احوال بودن گزارش و یا عدم

تطبیق گزارش با ضوابط و مقررات قانونی) را ذکر نماید و در غیر این صورت مکلف به پذیرش گزارشات ضابطان می‌باشد، بنابراین شایسته است طرح جامع آموزش ضابطان با رویکرد تحولات تقنینی در دستور کار متصدیان امر قرار گیرد.

۳- با ارتقای دانش حقوقی ضابطان، علاوه بر ایجاد زمینه دادرسی عادلانه و عایت حقوق شهروندی متهمان، از خطاهای پلیسی که منجر به اعمال ضمانت اجرای کیفری و یا اداری علیه ضابطان می‌شود نیز جلوگیری خواهد داشت.

پیشنهادها

۱- پیش بینی دو واحد درسی با عنوان ادله اثبات دعوا در برنامه تفصیلی تمامی مقاطع تحصیلی دانشگاه علوم انتظامی امین

۲- پیش بینی یک واحد درسی با عنوان ادله اثبات دعوا در برنامه تفصیلی آموزشگاههای علمی تخصصی ناجا

۳- بهره برداری مطلوب از ظرفیت موجود در تبصره ۱ ماده ۳۰ قانون آیین دادرسی کیفری و آیین نامه اجرایی ماده مذکور، با اجرای دوره‌های آموزشی مستمر در سطح رده‌ها و پلیس‌های تخصصی توسط مقامات محترم قضایی، -بند ۷ ماده ۶ آیین نامه اشاره شده «شناخت ادله اثباتی جرم و آثار آن» را از توانایی‌های مورد انتظار از دانش آموختگان دوره‌های آموزشی محسوب نموده است.

۴- ارائه آموزش‌های مستمر حین خدمت در حوزه تحصیل ادله اثبات جرم با تأکید بر رویه قضایی (از طریق تحلیل آرای قضایی مرتبط با تحصیل دلیل توسط ضابطان دادگستری)

منابع

قوانین و مقررات:

قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲

قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۷۸

قانون آیین دادرسی مدنی ۱۳۷۹

لغتنامه دهخدا

سیاح، فرهنگ جامع، چاپ دوم

۱- آشوری، محمدی؛ (۱۳۸۶)، آیین دادرسی کیفری، چاپ دوازدهم، تهران: سمت.

۲- آخوندی، محمود. (۱۳۸۶)، آیین دادرسی کیفری کاربردی. تهران: نشر میزان.

۳- آخوندی، محمود؛ (۱۳۸۴)، آیین دادرسی کیفری، چاپ دوم، جلد پنجم، تهران: میزان.

۴- تدین، عباس (۱۳۸۸)، «گستره دلیل در آیین دادرسی کیفری ایران و فرانسه»، مجله حقوقی

دادگستری شماره ۶۷

۵- جعفری لنگرودی، محمد جعفر، (۱۳۷۷)، ترمینولوژی حقوقی، چاپ نهم، تهران: گنج دانش

۶- رضوی، محمد (۱۳۸۰) نقش نیروی انتظامی به عنوان ضابط دادگستری در امور کیفری -

مؤسسه انتشارات دانشگاه علوم انتظامی - چاپ اول

۷- رحمدل، منصور، بار اثبات در امور کیفری، ست، تهران، چاپ سوم، سال ۱۳۸۹.

۸- شمس ناتری، محمد ابراهیم، (۱۳۸۸) «اصل برائت و موارد عدول از آن» (مجموعه

مقالات در تجلیل از استاد دکتر محمد آشوری)، تهران، نشر سمت

۹- طاهری بجد، محمدعلی، (۱۳۸۸) تعیین رژیم دلایل کیفری در نظام قضایی ایران، علوم

جنایی (مجموعه مقالات در تجلیل از استاد دکتر محمد آشوری)، تهران، نشر سمت

۱۰- گلدوزیان، ایرج، ادله اثبات دعوی، تهران، نشر میزان، چاپ دوم، سال ۱۳۸۴.

۱۱- گروه پژوهشی حقوق دانشگاه علوم اسلامی رضوی، (۱۳۸۶) ادله اثبات دعاوی

کیفری، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، چاپ سوم، مشهد

۱۲- یزدیان جعفری، جعفر، (۱۳۸۴)، «دام گستری؛ مفهوم، مبانی و جایگاه آن در حقوق

کیفری ایران»، سال دوم، شماره ۶، تهران: فصل نامه تخصصی فقه و حقوق.

-Andrews, John & Michael Hirst, criminal Evidence, London,

Waterlow, ۱۹۸۷۱۳

-English, John & English Brain, Police training Manual, Mc GrawHill

۹th Edition, ۲۰۰۰۱۴

